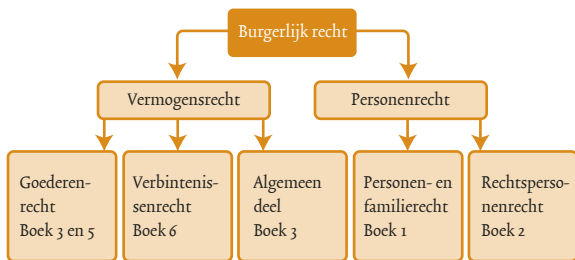

I Inleiding en algemene bepalingen

1 Plaatsbepaling van het rechtspersonenrecht

De naamloze vennootschap (nv) en de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (bv) zijn geregeld in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek (BW), alwaar het rechtspersonenrecht wordt aangetroffen. Het rechtspersonenrecht maakt deel uit van het burgerlijk recht. Het burgerlijk recht, ook wel privaatrecht of civiel recht genoemd, is op zijn beurt onderverdeeld in het vermogensrecht en het personenrecht. Het vermogensrecht geeft een regeling van de rechten en plichten die onderdeel kunnen vormen van een vermogen. Het vermogensrecht kan op zijn beurt worden onderverdeeld in het goederenrecht (geregeld in de Boeken 3 en 5 BW) en het verbintenissenrecht (Boek 6 BW). Naast het goederenrecht en het verbintenissenrecht geeft het Burgerlijk Wetboek nog enkele algemene bepalingen. Deze bepalingen zijn zowel voor het goederen- als voor het verbintenissenrecht van belang. Zij zijn opgenomen in Boek 3 BW.

Figuur 1 Plaats van het rechtspersonenrecht in het burgerlijk recht

Het personenrecht omvat het, in Boek 1 BW geregelde, personen- en familierecht en het rechtspersonenrecht, geregeld in Boek 2 BW. Zie voor een breed beeld van de rechtspersoon in Boek 2 BW, C.A. Schwarz, *Rechtspersonen naar privaatrecht*, Den Haag: Boom juridisch 2019.

Boek 2 BW bestaat uit 9 titels:

- Titel 1: Algemene bepalingen
- Titel 2: Verenigingen
- Titel 3: Coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen
- Titel 4: Naamloze vennootschappen
- Titel 5: Besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid
- Titel 6: Stichtingen
- Titel 7: Fusie en splitsing
- Titel 8: Geschillenregeling en het recht van enquête
- Titel 9: De jaarrekening en het jaarverslag

2 Rechtspersoon en rechtspersoonlijkheid

Rechtspersoon

In art. 2:1-3 BW wordt aangegeven aan welke organisaties de wet rechtspersoonlijkheid toekent. Boek 2 BW onderscheidt:

- de publiekrechtelijke rechtspersonen (art. 2:1 BW);
- de kerkgenootschappen en hun zelfstandige onderdelen en lichamen waarin zij zijn verenigd (art. 2:2 BW); en
- de privaatrechtelijke rechtspersonen (art. 2:3 BW; zie nr. 6).

Geen definities

- Boek 2 BW geeft geen definitie van de begrippen rechtspersoon en rechtspersoonlijkheid.
- De gangbare opvatting is dat van een rechtspersoon gesproken kan worden indien aan de navolgende eisen wordt voldaan:
  - een afgescheiden vermogen;
  - dat uitsluitend toekomt aan een organisatie;
  - welke organisatie een eigen doel heeft en een eigen leven leidt;
  - en onafhankelijk is van de personen die deel uitmaken van die organisatie.
- De wet kent aan organisaties van personen rechtspersoonlijkheid toe wanneer deze aan bepaalde wettelijke voorwaarden voldoen. Deze rechtspersonen vormen een fictie van het recht. Een organisatie die aan de kenmerken van een van de in Boek 2 BW geregelde civielrechtelijke rechtspersonen voldoet, wordt door het recht herkend en erkend als een rechtspersoonlijkheid bezittende organisatie. Het effect van dit gegeven is dat zo een rechtspersoon, waar het gaat om zijn positie in het vermogensrecht, gelijkgesteld wordt aan een natuurlijk persoon; een mens van vlees en bloed.

Anders geformuleerd, een rechtspersoon is een drager van vermogensrechtelijke rechten en plichten, ook wel aangeduid als een rechtssubject. In Boek 2 BW kennen we een rechtspersoon met beperkte rechtsbevoegdheid, namelijk de informele vereniging. Deze rechtspersoon is de enige die kan ontstaan zonder notariële akte. Zie art. 2:29 BW. Beperkte rechtsbevoegdheid brengt met zich dat naast het vermogen van de rechtspersoon, ook functionarissen binnen die rechtspersoon aansprakelijk kunnen worden, zoals in dit geval bestuurders. Een ander voorbeeld van een rechtspersoon met beperkte rechtsbevoegdheid wordt de maatschap zoals voorzien in het Wetsvoorstel Modernisering personenvennootschappen. In dat wetsvoorstel is voorzien in rechtspersoonlijkheid voor maatschap, vennootschap onder firma en commanditaire vennootschap. Die rechtspersonen met beperkte rechtsbevoegdheid zullen worden geregeld in een nieuwe titel 13 van Boek 7 BW en ook bij deze rechtspersonen zijn maten en (beherende) vennoten, naast de rechtspersoon, aansprakelijk tegenover diens crediteuren.

3 Rechtssubject

- Ten aanzien van de rechtspersoon als creatie van het recht is de traditionele instrumentele visie, de rechtspersoon als verlengstuk van zijn oprichters, inmiddels goeddeels verlaten. In deze instrumentele visie werd de rechtspersoon geduid als:
  - een contract (overeenkomst) tussen oprichters/aandeelhouders/leden,
  - gericht op verwezenlijking van het doel dat partijen voor ogen staat.

- In de moderne institutionele visie wordt de rechtspersoon gezien als:
  - een instituut,
  - dat het juridisch levenslicht bij zijn oprichting ziet en
  - vanaf dat moment een zelfstandig leven leidt,
  - beheerst door de wet en zijn statuten.
- Het instituut neemt zelfstandig deel aan het economisch verkeer en draagt de daaruit voortvloeiende rechten en verplichtingen zelf. Deze rechten en verplichtingen staan niet in enige relatie met de privévermogens van degenen die, als bestuurder, commissaris, lid, aandeelhouder of anderszins, bij de rechtspersoon betrokken zijn. Een en ander geldt dus niet voor de informele vereniging van art. 2:29 BW, zoals hierboven opgemerkt.
- De rechtspersoon wordt dus in het recht gezien als een realiteit.

4 Gelijkstelling met natuurlijk persoon (art. 2.5 BW)

Een rechtspersoon staat wat het vermogensrecht betreft, met een natuurlijk persoon gelijk, tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit.

- Dit is de enige bepaling uit Boek 2 BW die voor alle rechtspersonen, genoemd in de art. 2:1-3 BW, geldt. De rechtspersoon is rechtssubject en dus zelfstandig drager van rechten en plichten. De rechtspersoon heeft een eigen – afgescheiden – vermogen los van de privévermogens van hen die betrokken zijn bij de rechtspersoon. Dit betekent dat de rechtspersoon met zijn eigen vermogen aansprakelijk is voor al zijn verplichtingen.

Een vereniging kan een debiteur die weigert te betalen voor de rechter dagen. Een besloten vennootschap kan in haar goede naam worden aangetast of

worden beledigd. Een stichting kan jegens een derde een onrechtmatige daad begaan. Een naamloze vennootschap kan een strafbaar feit plegen en veroordeeld worden.

Beperking van aansprakelijkheid

- Doordat de rechtspersoon als rechtssubject met zijn eigen vermogen aansprakelijk is voor al zijn verplichtingen, leidt het gebruik van een rechtspersoon per definitie tot beperking van aansprakelijkheid bij degenen die zich van die rechtspersoon bedienen.
- De beperking van persoonlijke aansprakelijkheid van bij de rechtspersoon betrokkenen lijdt onder omstandigheden uitzondering. Denk aan:
  - aansprakelijkheid van bestuurders en commissarissen in geval van onbehoorlijk bestuur of tekortschietend toezicht (zie nrs. 55 en 61);
  - aansprakelijkheid van de aandeelhouder (moedermaatschappij) voor schulden van de (dochter)vennootschap.
- In het laatste geval betreden wij het terrein van de doorbraak van aansprakelijkheid, de concernaansprakelijkheid en dat van de vereenzelviging van de rechtspersoon met de mensen die zich van die rechtspersoon bedienen.
- Tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit, heeft de rechtspersoon dezelfde rechten en plichten als een natuurlijk persoon.

In het algemeen kan een rechtspersoon erven en onroerende zaken verkrijgen. Echter, een informele vereniging kan geen erfgenaam zijn en geen registergoederen verkrijgen (art. 2:30 BW).

- Rechten en plichten die voortvloeien uit het personen- en familierecht en die puur aan mensen zijn gebonden, kunnen

niet op de rechtspersoon rusten. Zo kan een rechtspersoon niet huwen of een geregistreerd partnerschap aangaan. De wet kan uitdrukkelijk anders bepalen. Zo bepaalt art. 1:302 lid 1 BW dat de rechter de voogdij kan opdragen aan een rechtspersoon (een gecertificeerde instelling als bedoeld in art. 1.1 van de Jeugdwet).

5 Gesloten stelsel van rechtspersonen

- Privaatrechtelijke rechtspersonen die niet tot de in de wet geregelde vormen behoren, kunnen niet ontstaan zonder dat de wet die nieuwe vorm regelt. Rechtspersoonlijkheid kan slechts bij wet worden verleend aan een privaatrechtelijke organisatie.

Krachtens art. 5:124 lid 1 BW is de vereniging van appartementseigenaars een rechtspersoon. Zowel het Europees Economisch Samenwerkingsverband (EESV) als de Europese vennootschap (EV) verkrijgt pas rechtspersoonlijkheid met ingang van de dag waarop zij in het handelsregister worden ingeschreven (zie het eerste lid van art. 3 van de Uitvoeringswet verordening tot instelling van Europese Economische Samenwerkingsverbanden en art. 16 lid 1 Verordening (EG) nr. 2157/2001 van de Raad van 8 oktober 2001 betreffende het statuut van de Europese vennootschap). De rechtspersonen genoemd in art. 2:3 BW verkrijgen rechtspersoonlijkheid op het moment van het verlijden van de notariële oprichtingsakte. Dit is anders bij de informele vereniging. Zie hiervoor Boom Basic Vereniging en stichting, vierde druk (2020), nr. 15.

- Enkel door hun organisatie, functioneren of wil van de bij de organisatie betrokkenen kunnen andere organisatievormen geen rechtspersoonlijkheid verkrijgen. Voorbeelden van dergelijke organisatievormen zijn:

- de vennootschap onder firma; en
- de commanditaire vennootschap.
- Deze openbare maatschappen lijken sterk op rechtspersonen (zij hebben een afgescheiden vermogen en voorzien veelal contractueel in hun continuïteit), maar rechtspersoonlijkheid zouden zij slechts kunnen verkrijgen doordat de wetgever dit bepaalt, hetgeen in dit geval de bedoeling is in het kader van de modernisering van de personenvennootschappen. Het systeem waarin rechtspersoonlijkheid van privaatrechtelijke rechtspersonen slechts kan ontstaan wanneer de wetgever die rechtspersoonlijkheid toekent, noemt men het gesloten stelsel van rechtspersonen.

6 Rechtsvormen in Boek 2 BW

De in Boek 2 BW geregelde privaatrechtelijke rechtspersonen zijn:

- de vereniging (art. 2:26-52 BW);
- de coöperatie (art. 2:53-63k BW);
- de onderlinge waarborgmaatschappij (art. 2:53-63k BW);
- de naamloze vennootschap (art. 2:64-166 BW);
- de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (art. 2:175-276 BW); en
- de stichting (art. 2:285-304 BW).

7 Andere rechtspersonen

Naast de in Boek 2 BW genoemde rechtspersonen kent het recht ook aan andere civielrechtelijke organisaties rechtspersoonlijkheid toe. Wij noemen:

- de vereniging van appartementseigenaars;
- het Europees Economisch Samenwerkingsverband;
- de Europese Vennootschap (de rechtspersoonlijkheid is gebaseerd op art. 1 lid 3 van de Verordening van de Raad van de Europese Unie betreffende het Statuut voor de Europese NV (EG) nr. 2157/2001 van 8 oktober 2001); en
- buitenlandse rechtspersonen.

8 Typologie rechtspersonen

De civielrechtelijke rechtspersonen van Boek 2 BW kunnen op diverse wijzen worden onderscheiden.

Commercieel-niet commercieel

- Een eerste onderscheid is dat tussen de per definitie commerciële organisaties, zoals daar zijn:
  - de coöperatie;
  - de onderlinge waarborgmaatschappij;
  - de naamloze vennootschap; en
  - de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid;
- en de organisaties die zich in beginsel met immateriële doelen bezighouden, te weten:
  - de vereniging; en
  - de stichting.
- Dit onderscheid is niet absoluut. Algemeen wordt aanvaard dat een vereniging of een stichting commerciële activiteiten kan en mag ontwikkelen (art. 2:50a en 300a BW). Alsdan ligt het onderscheid in het feit dat gemaakte winsten bij die vereniging of stichting niet aan personen die bij de organisatie betrokken zijn, kunnen worden uitgekeerd.

- De eerste categorie rechtspersonen zijn rechtspersonen die steeds zijn onderworpen aan heffing van vennootschapsbelasting. Men spreekt wel van subjectief aan heffing onderworpen rechtspersonen.

Duale en niet duale organisatievormen

- Een ander onderscheid is dat tussen duale en niet duale organisatievormen. Duale rechtspersonen zijn die van het verenigingsmodel. Deze organisatievormen kennen steeds ten minste twee organen, te weten een bestuur en een ledensubstraat (een ledenvergadering of een vergadering van aandeelhouders). Tot deze duale organisatievormen worden gerekend:
  - de vereniging;
  - de coöperatie;
  - de onderlinge waarborgmaatschappij; en
  - de naamloze en besloten vennootschap.
- Tegenover deze duale rechtspersonen staat de stichting, van oudsher een doelvermogen. Deze stichting kent van nature een monistisch en autoritair karakter, nu er in beginsel slechts sprake behoeft te zijn van één orgaan, te weten het bestuur. Ten aanzien van de stichting geldt het zogenoemde ledenverbod. Een stichting kan geen orgaan hebben waaraan bevoegdheden zijn toegekend vergelijkbaar met die van een ledenvergadering bij de vereniging. Zie hiervoor Boom Basic Vereniging en stichting, vierde druk (2020), nr. 48.

9 Kapitaalvennootschappen

De nv en de bv behoren tot de categorie kapitaalvennootschappen. De structuur van deze vennootschappen vertoont grote gelijkennis

met die van een vereniging. In feite zijn de aandeelhouders de leden van de vereniging van kapitaalverschaffers. Zij stellen vermogen ter beschikking van de vennootschap, met welk vermogen door het bestuur en andere organen van de vennootschap wordt gewerkt, met het doel winst te genereren ten behoeve van de leden/aandeelhouders.

Definitie nv

De nv is een rechtspersoon met een in overdraagbare aandelen verdeeld maatschappelijk kapitaal. Een aandeelhouder is niet persoonlijk aansprakelijk voor hetgeen in naam van de vennootschap wordt verricht en is niet gehouden boven het bedrag dat op zijn aandeel behoort te worden gestort in de verliezen van de vennootschap bij te dragen. Ten minste één aandeel wordt gehouden door een ander dan, en anders dan voor rekening van de vennootschap of een van haar dochtermaatschappijen.

Definitie bv

De besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid is een rechtspersoon met een in één of meer overdraagbare aandelen verdeeld kapitaal. De aandelen zijn op naam gesteld. Een aandeelhouder is niet persoonlijk aansprakelijk voor hetgeen in naam van de vennootschap wordt verricht en is, tenzij statutair anders zou zijn bepaald, niet gehouden boven het bedrag dat op zijn aandeel behoort te worden gestort in de verliezen van de vennootschap bij te dragen, onverminderd het bepaalde in art. 2:192. Ten minste één aandeel wordt gehouden door een ander dan, en anders dan voor rekening van de vennootschap of een van haar dochtermaatschappijen.